MAKTABGACHA TA'LIMDA BOSHQARUV MENEJMENTI VA STRATEGIK REJALASHTIRISHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

Nishanova Aziza Mirzahmadovna
TURAN INTERNATIONAL UNIVERSITY
Abdug'aniyeva Maxfora Yunusali qizi
TURAN INTERNATIONAL UNIVERSITY, 22-03-guruh talabasi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada maktabgacha ta'lim tashkilotlarida boshqaruv menejmentining o'ziga xos jihatlari va strategik rejalashtirish jarayonining amaliy ahamiyati tahlil qilinadi. Maktabgacha ta'lim muassasalari boshqaruvining zamonaviy yondashuvlari, rahbariyat oldida turgan vazifalar, resurslarni samarali taqsimlash mexanizmlari hamda strategik rejalashtirish bosqichlari ko'rib chiqiladi. Tadqiqot davomida mamlakatimizda amalga oshirilayotgan islohotlar kontekstida maktabgacha ta'lim menejmentini takomillashtirish yo'llari taklif etiladi.*

Kalit so'zlar: *maktabgacha ta'lim, boshqaruv menejmenti, strategik rejalashtirish, ta'lim sifati, rahbariyat, resurslarni boshqarish, innovatsion yondashuv.*

Kirish

Zamonaviy jamiyat taraqqiyotida maktabgacha ta'lim tizimi bolaning shaxs sifatida shakllanishida hal qiluvchi bosqich hisoblanadi. Aynan shu davrda bolaning aqliy, jismoniy, ijtimoiy va axloqiy rivojlanishining poydevori qo'yiladi. Shu sababli maktabgacha ta'lim muassasalarining faoliyatini samarali tashkil etish, ularni boshqarish tizimini takomillashtirish davlat ta'lim siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylangan.

Maktabgacha ta'lim muassasalarida boshqaruv menejmenti bir qator o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lib, u umumiy ta'lim muassasalari yoki boshqa ijtimoiy

sohalar boshqaruvidan farq qiladi. Bu farqlar, avvalambor, ta'lim oluvchilarning yosh xususiyatlari, pedagogik jarayonning o'ziga xosligi, ota-onalar bilan hamkorlikning yuqori darajasi hamda jamiyat tomonidan qo'yiladigan talablarning murakkabligi bilan bog'liq. Shuningdek, bugungi kunda raqobat muhitining kuchayishi, xususiy bog'chalar sonining ortishi va sifat mezonlarining yuksalishi maktabgacha ta'lim muassasalari rahbariyatidan strategik fikrlash va uzoq muddatli rejalashtirish ko'nikmalarini talab qilmoqda.

Mazkur maqolaning maqsadi maktabgacha ta'lim muassasalarida boshqaruv menejmentining o'ziga xos xususiyatlarini, shuningdek strategik rejalashtirish jarayonining mazmuni va bosqichlarini ilmiy jihatdan tahlil qilishdan iborat.

Asosiy qism

1. Maktabgacha ta'lim muassasalarida boshqaruv menejmentining mohiyati

Boshqaruv menejmenti — bu tashkilot maqsadlariga erishish uchun mavjud resurslarni (inson, moliyaviy, moddiy-texnik) rejalashtirish, tashkil etish, muvofiqlashtirish va nazorat qilish jarayonlarining yig'indisidir. Maktabgacha ta'lim muassasasi sharoitida ushbu jarayon quyidagi o'ziga xos jihatlarga ega bo'ladi:

Birinchidan, boshqaruv obyekti sifatida nafaqat pedagogik jamoa, balki tarbiyalanuvchilar va ularning ota-onalari ham ishtirok etadi. Bu esa rahbardan nafaqat ma'muriy, balki psixologik-pedagogik kompetensiyani ham talab qiladi.

Ikkinchidan, maktabgacha ta'lim muassasasi rahbari bir vaqtning o'zida bir necha yo'nalishni — o'quv-tarbiyaviy jarayonni, sog'liqni saqlash va ovqatlanish tizimini, moliyaviy-xo'jalik faoliyatini hamda kadrlar siyosatini muvofiqlashtirishi lozim.

Uchinchidan, davlat ta'lim standartlari va milliy dasturlarga muvofiqlik ta'minlanishi bilan bir qatorda, muassasaning individual rivojlanish yo'nalishini belgilash ham rahbariyat zimmasidagi vazifadir.

Bunday sharoitda samarali boshqaruv tizimi quyidagi funksiyalarni o'z ichiga oladi: rejalashtirish, tashkil etish, rag'batlantirish, nazorat qilish va tahlil qilish. Ushbu funksiyalarning barchasi o'zaro uzviy bog'liq bo'lib, ulardan birortasining sifatsiz bajarilishi butun tizim faoliyatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

2. Strategik rejalashtirishning mazmuni va ahamiyati

Strategik rejalashtirish — tashkilotning uzoq muddatli maqsadlarini belgilash, ushbu maqsadlarga erishish yo'llarini ishlab chiqish hamda zarur resurslarni aniqlash jarayonidir. Maktabgacha ta'lim muassasasi uchun strategik reja odatda 3-5 yillik davrni qamrab oladi va quyidagi asosiy bosqichlardan iborat bo'ladi:

1) Muassasa faoliyatining hozirgi holatini tahlil qilish (ichki va tashqi muhit tahlili, jumladan SWOT-tahlil usulidan foydalanish);

2) Missiya, ko'zlangan maqsad (vizion) va strategik maqsadlarni shakllantirish;

3) Ustuvor yo'nalishlarni belgilash — masalan, ta'lim sifatini oshirish, pedagog kadrlar salohiyatini rivojlantirish, moddiy-texnik bazani mustahkamlash, raqamli texnologiyalarni joriy etish;

4) Amaliy tadbirlar rejasini (harakatlar dasturini) ishlab chiqish va mas'ul shaxslarni belgilash;

5) Natijalarni baholash mezonlarini aniqlash va monitoring tizimini yo'lga qo'yish.

Strategik rejalashtirish nafaqat muassasa ichki faoliyatini tartibga solish vositasi, balki tashqi muhit — ota-onalar, ta'sischilar, mahalliy hokimiyat organlari va boshqa manfaatdor tomonlar bilan samarali muloqot qurish vositasi hamdir. Aniq va asosli strategik reja mavjudligi muassasaning barqaror rivojlanishini, resurslardan oqilona foydalanishni hamda kutilmagan vaziyatlarga tayyor turishni ta'minlaydi.

3. Boshqaruv va strategik rejalashtirishning o'zaro bog'liqligi

Boshqaruv menejmenti va strategik rejalashtirish bir-birini to'ldiruvchi jarayonlar hisoblanadi. Agar boshqaruv menejmenti kundalik, operativ vazifalarni

hal etishga yo'naltirilgan bo'lsa, strategik rejalashtirish uzoq muddatli istiqbolni belgilaydi. Ularning uyg'unligi quyidagilarda namoyon bo'ladi:

— Rahbariyat kundalik boshqaruv qarorlarini qabul qilishda strategik maqsadlardan kelib chiqadi, ya'ni har bir operativ qaror umumiy strategiyaga xizmat qilishi lozim;

— Strategik rejada belgilangan vazifalar amaliyotga operativ boshqaruv orqali tatbiq etiladi, ya'ni reja qog'ozda qolib ketmasligi uchun aniq boshqaruv mexanizmlari zarur;

— Monitoring va baholash natijalari asosida strategik reja davriy ravishda qayta ko'rib chiqiladi va zarur o'zgartirishlar kiritiladi.

Amaliyot shuni ko'rsatadiki, strategik rejalashtirish jarayoniga jalb etilgan pedagogik jamoa muassasa rivojlanishiga nisbatan yuqori mas'uliyat va motivatsiyaga ega bo'ladi. Shu bois zamonaviy menejment nazariyasida ishtirokchilik (partisipativ) boshqaruv uslubi tavsiya etiladi, unda qarorlar qabul qilishda nafaqat rahbariyat, balki pedagoglar va hatto ota-onalar vakillari ham ishtirok etadi.

4. Maktabgacha ta'lim muassasalari boshqaruvida uchraydigan muammolar

Amaliy tajriba shuni ko'rsatadiki, maktabgacha ta'lim muassasalari boshqaruvida bir qator muammolar mavjud. Jumladan:

— rahbar kadrlarning zamonaviy menejment va strategik rejalashtirish sohasidagi bilim va ko'nikmalarining yetarli emasligi;

— moliyaviy resurslarning cheklanganligi va ularni samarali taqsimlash mexanizmlarining takomillashmaganligi;

— raqamli boshqaruv vositalaridan (elektron hujjat aylanishi, monitoring dasturlari) to'liq foydalanilmasligi;

— strategik rejalarning ko'pincha rasmiy xususiyatga ega bo'lib, amaliy natijaga yo'naltirilmaganligi;

— ota-onalar va jamoatchilik bilan hamkorlikning tizimli emasligi.

Ushbu muammolarni bartaraf etish uchun rahbar kadrlarni tayyorlash va qayta tayyorlash tizimini takomillashtirish, muassasalarga boshqaruv avtonomiyasini kengaytirish, shuningdek zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish zarur.

5. Boshqaruv va strategik rejalashtirishni takomillashtirish yo'llari

Yuqorida keltirilgan muammolarni hisobga olgan holda, maktabgacha ta'lim muassasalarida boshqaruv menejmenti va strategik rejalashtirishni takomillashtirish bo'yicha quyidagi tavsiyalar ishlab chiqilgan:

Birinchidan, rahbar kadrlar uchun menejment, marketing va strategik rejalashtirish asoslaridan muntazam malaka oshirish kurslarini tashkil etish maqsadga muvofiqdir.

Ikkinchidan, har bir muassasada uzoq muddatli strategik reja bilan bir qatorda yillik va choraklik operativ rejalarni ishlab chiqish, ularning bajarilishini muntazam monitoring qilish tizimini joriy etish lozim.

Uchinchidan, boshqaruv jarayonlarini raqamlashtirish, ya'ni elektron nazorat-hisobot tizimlarini joriy etish orqali shaffoflik va samaradorlikni oshirish mumkin.

To'rtinchidan, ota-onalar kengashi, jamoatchilik nazorati va boshqa ijtimoiy institutlarning boshqaruv jarayoniga faol jalb etilishi muassasa faoliyatining ochiqligini ta'minlaydi.

Beshinchidan, strategik rejalashtirishda SMART mezoniga (aniq, o'lchanadigan, erishiladigan, real va vaqt bilan chegaralangan) asoslangan maqsadlarni belgilash rejaning amaliy samaradorligini oshiradi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, maktabgacha ta'lim muassasalarida boshqaruv menejmenti va strategik rejalashtirish o'zaro chambarchas bog'liq bo'lgan, muassasa faoliyatining samaradorligini belgilovchi asosiy omillardir. Ushbu sohada boshqaruvning o'ziga xosligi bolalarning yosh xususiyatlari, pedagogik jarayonning

murakkabligi hamda ko'p tomonlama hamkorlik zaruratidan kelib chiqadi. Strategik rejalashtirish esa muassasaga uzoq muddatli istiqbolni belgilash, resurslarni oqilona taqsimlash va barqaror rivojlanishni ta'minlash imkonini beradi. Zamonaviy sharoitda maktabgacha ta'lim muassasalari rahbariyatidan innovatsion fikrlash, raqamli boshqaruv vositalaridan foydalanish hamda barcha manfaatdor tomonlarni boshqaruv jarayoniga jalb etish talab etiladi. Bu esa, o'z navbatida, maktabgacha ta'lim sifatini oshirish va yosh avlodning har tomonlama sog'lom rivojlanishiga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Yo'ldoshev J.G'., Usmonov S.A. Ta'lim menejmenti. – Toshkent: O'qituvchi, 2015.
2. Ishmuhamedov R.J., Yuldashev M. Ta'lim va tarbiyada innovatsion pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: Nizomiy nomidagi TDPU, 2013.
3. Мактабгача таълим тўғрисида: Ўзбекистон Республикаси Қонуни, 2019 йил.
4. G'oziev E.G'. Pedagogik psixologiya. – Toshkent: Universitet, 2010.
5. Tojiboyeva D. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida boshqaruv faoliyatini takomillashtirish masalalari // Pedagogika va psixologiyada innovatsiyalar. – 2021. – №3. – B. 45-52.
6. Karimov N.R. Strategik menejment asoslari. – Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2018.
7. Meskon M.X., Albert M., Xedouri F. Menejment asoslari (o'zbek tilida nashri). – Toshkent: O'zbekiston, 2012.
8. Nurmatova M.T. Maktabgacha ta'lim muassasalarida strategik rejalashtirishning pedagogik-psixologik asoslari // Uzluksiz ta'lim jurnali. – 2020. – №2. – B. 30-37.